

PRATARMĖ

2009 m. Lietuvai minint vardo tūkstantąsias metines „Lietuvos archeologija“ sutiko savo trisdešimtmetį. Šiai kukliai sukakčiai ir skirtas 35-asis jos tomas.

„Lietuvos archeologijos“ pasirodymo aplinkybės šiame tome priminęs Gintautas Zabiela gausiai pažeria nesenu, tačiau pamirštų faktų apie nelengvą leidinio atsiradimą. Politinės aplinkybės, neorganizuotumas ir gal net pačių archeologų apalaidumas trukdė leidinio komplektavimui ir leidybai. Pagaliau 1979 m. pasirodęs 1-asis tomas didesnio atgarsio nesulaukė nei akademiniam rate, nei plačiojoje visuomenėje. Tad savotiška kompensacija galima laikyti šio įvykio sureikšminimą po 30 metų.

„Lietuvos archeologija“ – seniausias lig šiol einantis archeologijai skirtas leidinys – mokslo žurnalas, ilgą laiką vadintas straipsnių rinkiniu bei tęstiniu leidiniu. 1979–2009 m. išėjo 35 jo tomai, kurių bibliografinį katalogą sudaro 411 pozicijų: straipsnių, publikacijų, recenzijų, anotacijų, informacijų ir t. t. Juos parengė 192 tyrinėtojai (tarp jų 52 užsieniečiai). Du trečdalius autorių sudaro archeologai, trečdalį – kitų sričių specialistai: antropologai, osteologai, geologai, geografs, chemikai, fizikai, restauratoriai, istorikai.

Sumanytas kaip leidinys publikuoti paminklų archeologinę medžiagą, ilgą laiką jis toks ir buvo. Ilgainiui šalia publikacijų atsirado analitinių, probleminių straipsnių, apibendrinamųjų darbų. Keitėsi leidinio apipavidalinimas ir struktūra. Mokslinė produkcija buvo pradėta skaidyti į straipsnius ir publikacijas. Nors ši tvarka jau nusišlovėjusi, tačiau toks skaidymas nuolat kelia nemažai diskusijų.

35-ojo tomo struktūrą lėmė jubiliejiniai metai bei jiems skirta teminė rubrika „Iš archeologijos ir archeologinių leidinių istorijos“. Su ja nesusiję straipsniai pateko į bendrąją tyrinėjimų rubriką.

Šiame tome iš praeities išnyra geriau ar menčiau archeologams pažįstamų tyrinėtojų siluetai, nauji jų biografijos, visuomeninės veiklos ar mokslinių darbų aspektai. Vykinto Vaitkevičiaus straipsnis skirtas įvertinti P. Tarasenkos nuopelnus Lietuvos archeologijai. Nekartodamas žinomų tiesų autorius susitelkia ties lig šiol neakcentuotais „Lietuvos archeologijos medžiagos“ formavimo aspektais. Straipsnyje pabrėžiama P. Tarasenkos tautinės archeologijos vizija, siekis bendradarbiauti su krašto inteligentija, taip pat atkreipiamas dėmesys į P. Tarasenkos ir E. Holako darbų kartografijoje paraleles.

Rusnės pirklių Anckerių šeima lig šiol archeologijos istorijoje buvo beveik nežinoma. Rasos Banytės-Rowell straipsnis – puiki proga susipažinti ne tik su minėtos šeimos narių biografijų faktais, bet ir pajauti jos namų aplinką bei Mažosios Lietuvos visuomeninio gyvenimo pulsą, kurių veikiamas ir formavosi Anckerių potraukis archeologijai.

Tome spausdinama keletas straipsnių Lietuvos archeologijai neįprastomis temomis. Egiptologija ir nacistinio režimo archeologija lig šiol ignoruotos kaip neaktualios Lietuvai tyrimų sferos, nagrinėjamos Sandros Veprauskienės ir Seweryno Szczepeński's straipsniuose.

Ievos Paberžytės kartu su Andre Costopoulos parengtas straipsnis skirtas Lietuvos archeologijos situacijai XX a. viduryje – XXI a. pradžioje įvertinti. Tai jaunosios išėivijos žvilgsnis į tradicinį

empirizmą ir pozityvizmą Lietuvoje, išryškinantis jo adaptyviasias savybes sovietmečiu ir primenantis būtinę keistis tūkstantmečių sandūroje. Straipsnyje mokslo raida apibendrinama ne atlikus išsamią istoriografinę analizę, bet pasitelkus evoliucinės teorijos terminus, todėl redakcinės grupės narių nuomonė ne visuomet sutampa.

Leidinio jubiliejinę rubriką papildė kaimyninių kraštų tęstinių leidinių ir periodikos apžvalgos: Latvijos (Andrejs Vasks), Estijos (Ülla Tamla), Lenkijos (Anna Bitner-Wróblewska), Baltarusijos (Nikolai Plavinski). Spausdinama papildyta ir patikslinta „Lietuvos archeologijos“ 1–34 tomų bibliografija (sudarytoja – Dovilė Urbonavičiūtė).

Žymią tomo dalį sudaro straipsniai, kurių tematika tiesiogiai nėra susijusi su archeologijos mokslo istorijos tyrimais. Tačiau pati disciplinos specifiška lemia, jog kiekvienas tyrimas yra žvilgs-

nis į praeitį, o kartu ir žingsnis pirmyn. Laurynas Kurila jį žengia pristatydamas vieną išsamiausių ir metodiškai tiksliausių geležies amžiaus socialinės organizacijos tyrimų. Vykintas Vaitkevičius grįžta prie įsisenėjusio sėlių pietinės ribos klausimo ir kvestionuoja oikonimo *Sėlė* (Utenos r.) etnoniminę kilmę. XIV a. pabaigos–XV a. ietigalių klasifikacijai ir tipologijai skirtas Eugenijaus Svetiko straipsnis. Susisteminsi naujausių archeologinių tyrinėjimų Klaipėdoje duomenis, pasitelkusi istorinę, kartografinę medžiagą Ieva Masiulienė leidinyje apibendrina vienos senamiesčio dalies raidą XVI–XVII a.

Leidinyje tęsiama neseniai pradėta mokslinio gyvenimo kronikos apžvalga. Plėtojama mokslinės apžvalgos skiltis, kurioje pristatomos ne tik anotacijos, bet ir kritiški darbų įvertinimai bei reakcija į juos. Tai vienas pirmųjų žingsnių mokslo debatų keliu šio leidinio puslapiuose.

Andra SIMNIŠKYTĖ